

хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 берез. 2020 р. № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-IX>.

3. Про затвердження Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб : наказ МОЗ України від 19 лип. 1995 р. № 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0133282-95#Text>.

4. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>.

5. Черней В. В., Джу́жа О. М. Кримінологічне та віктимологічне забезпечення безпеки під час карантинних заходів, пов'язаних із поширенням на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-COV-2. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвуз. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.) : у 2 ч. Київ, 2020. Ч. 1. С. 10–16.

6. Covid-19: роз'яснення Омбудсмана щодо свободи пересування в умовах карантину. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/press-office/pr/>.

7. Dzhuzha O., Veresha R., Tychyna D., Vasilevich V. Criminological policy in the conditions of spread of acute respiratory disease COVID-19. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. Vol. 27, No. 2. P. 142–155.

Шақун В. І.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук
України

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Необхідність офіційного визнання судової практики джерелом кримінального права України зумовлена тим, що всі держави – учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визнають джерелом кримінального права (а отже, і судової практики) практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР, ратифіковано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року з такими заявами й застереженнями: Україна цілком визнає на своїй території дію ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року

(далі – ЄКПЛ) щодо визнання обов'язковою та без укладення спеціальної угоди юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення та застосування Конвенції [3].

Таким чином, рішення ЄСПЛ є обов'язковим до виконання Україною як державою – учасницею Конвенції, щодо якої воно постановлене з моменту прийняття. Це також підтверджують:

– норми Статуту Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року (далі – Статут): «Пункт 2 статті 2 Статуту встановлює, що всі Члени Організації Об'єднаних Націй сумлінно виконують взяті на себе за цим Статутом зобов'язання, щоб забезпечити їм усім у сукупності права й переваги, що випливають із приналежності до складу Членів Організації» [4];

– положення Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, прийнятої резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН від 24 жовтня 1970 року, у якій закріплено, зокрема, такі нормативні положення принципу сумлінного виконання державами зобов'язань, взятих ними відповідно до Статуту: кожна держава зобов'язана сумлінно виконувати зобов'язання, прийняті нею відповідно до Статуту ООН; кожна держава зобов'язана сумлінно виконувати свої зобов'язання відповідно до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, а також міжнародних угод, що мають силу згідно із загальноновизнаними принципами й нормами міжнародного права [1];

– ст. 46 ЄКПЛ: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами» [2].

Рішення ЄСПЛ позначилися на демократизації країн Центральної та Східної Європи, діяльності ООН (де рішення ЄСПЛ стали предметом ґрунтовного аналізу), судових установ інших регіонів (наприклад, Міжамериканського суду з прав людини), десятків держав поза європейським континентом, де практика посилання на рішення ЄСПЛ стала вже правилом.

Констатуючи ефективність роботи ЄСПЛ безвідносно до українських справ (проваджень) чи справ іншої держави, слід зауважити (і це загальноновизнано), що ЄСПЛ: 1) не тільки на європейському континенті є найефективнішим сучасним інститутом захисту прав людини; 2) нині немає жодного регіонального суду (а універсальних у цій сфері немає взагалі), який мав би кращу репутацію, ніж ЄСПЛ; 3) судові рішення ЄСПЛ не просто впливають на практику національного судочинства та законодавства в різних сферах – вони перебудували їх; 4) відбулася трансформація конституційних принципів держав – членів Ради Європи через вплив на них ЄКПЛ і судової практики ЄСПЛ; 5) у низці держав змінилося розуміння судового контролю, який поширився на законодавчу діяльність парламентів наглядом за законністю й обґрунтованістю

рішень, що приймають адміністративні органи влади; 6) гідність людини є незаперечним імперативом, який стає дедалі складніше не враховувати. Головною перевагою є утвердження в судочинстві та законодавстві (і не тільки) верховенства права, пропорційності й інших демократичних принципів.

Норми ЄКПЛ в аспекті їх інтерпретації ЄСПЛ безпосередньо впливають на правозастосовну та законодавчу діяльність органів державної влади України. ЄСПЛ шляхом прийняття рішення за кожною конкретною справою, що стосується порушення прав і свобод людини під час кримінального чи кримінально-виконавчого провадження, формує правові позиції, які позначаються на зазначених видах діяльності. Зокрема, з метою недопущення повторних порушень прав і свобод людини в Україні законодавець вносить зміни в чинний закон або приймає новий відповідно до правових позицій ЄСПЛ. Такі правові позиції у сфері кримінального права ЄСПЛ виносить шляхом тлумачення норм ЄКПЛ щодо основних прав і свобод людини: життя, здоров'я особи, недоторканності тощо. На підставі такого тлумачення Верховна Рада України вносить зміни в чинний Кримінальний кодекс, змінюючи вже наявні норми чи доповнюючи його новими. Аналогічно здійснюють свою діяльність відповідно до практики ЄСПЛ уповноважені органи й особи, які застосовують норми кримінального законодавства.

Урахування практики ЄСПЛ під час законодавчої та правозастосовної діяльності спричиняє певні проблеми, зокрема: 1) систематизації та структуризації значного пласту правових позицій і прецедентної практики ЄСПЛ, оскільки такі акти прийнято в різний час та щодо різних держав з огляду на особливості їхньої національної системи права; 2) систематизації та структуризації новітньої прецедентної практики Верховного Суду й аналізу її на предмет гармонізації з практикою ЄСПЛ; 3) забезпечення правильного тлумачення судової практики та розроблення на цій підставі необхідних законодавчих ініціатив; 4) відпрацювання механізмів корегування національного кримінального та кримінального процесуального законодавства в контексті правотворчих рішень ЄСПЛ.

Однак, попри певні проблемні питання, Україна в умовах сьогодення враховує правові позиції ЄСПЛ, які він виносить у своїх рішеннях, у процесі законодавчої (зокрема під час внесення змін до КК України) і правозастосовної діяльності. Рішення ЄСПЛ, що стосуються порушення прав і свобод людини під час кримінального чи кримінально-виконавчого провадження, не можна вважати джерелом кримінального права. Натомість правові позиції ЄСПЛ, які містяться в таких рішеннях, можна визнати джерелом кримінального права України, оскільки їх використовують для вдосконалення чинного КК України.

Список використаних джерел

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных

Націй : принята резолюцией 2625 (XXV) Генеральной Ассамблеи ООН от 24 окт. 1970 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : ратифікована Законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда : перевод офиц. Текст документа (сверен по) : Организация Объединенных Наций, сборник документов (Москва, Наука, 1981). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

Вознюк А. А.,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ВИДИ

Забезпечення кримінально-правової охорони суспільних відносин від корупційних кримінальних правопорушень є пріоритетним напрямом сучасної кримінально-правової політики в Україні.

З цією метою в законі про кримінальну відповідальність закріплено низку кримінально-правових норм, які визначають види корупційних кримінальних правопорушень, заходи кримінально-правового впливу, що можуть бути застосовані до осіб, які їх вчинили, а також інші кримінально-правові наслідки скоєння таких деліктів.

Системний аналіз відповідних положень кримінального законодавства дозволяє виявити низку вад у конструюванні відповідного механізму кримінально-правової протидії особам, які вчиняють корупційні кримінальні правопорушення.

I. Поняття та ознаки корупційного кримінального правопорушення
У КК України відсутнє визначення поняття «корупційне кримінальне правопорушення», що не дає можливості чітко зрозуміти кримінально-правову природу цієї групи деліктів, та, відповідно, встановити, які кримінальні проступки та злочини до них належать. Під час створення цієї дефініції слід врахувати той факт, що вона повинна узгоджуватися із визначенням кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 11 КК), корупційного правопорушення та корупції (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р.).